

Кити Јурица-Корда

Кључно питање: Зашто је убијен Стјепан Радић?

Тема:

Модул је о убиству Стјепана Радића и чланова ХСП (Хрватске странке права) у Народној скупштини у Београду, 20. јула 1928. Ову тему смо изабрали јер смо планирали да обрадимо сва убиства која су се десила у том периоду и на том подручју. Контроверзно у овој теми је то што је ово убиство код већине Хрвата схваћено као начин владајућег режима да се обрачуна са најјачом хрватском странком и њеним веома популарним председником. Теза да је у питању предумишљај никада није доказана, али је остало убеђење међу Хрватима да је то било организовано убиство, и било је увреженије него званична верзија догађаја да је у питању случајан акт 'поремећеног' посланика Пунише Рачића.

С обзиром на то да се убиство десило у Народној скупштини Краљевине СХС, догађај је релевантан свим народима који су живели у Краљевини, посебно због тога што је само 6 месеци након тога краљ Александар увео личну диктатуру.

Циљеви:

Упознавање с политичком атмосфером у Краљевини СХС двадесетих година 20. века, нарочито међусобним односом режима и водећег хрватског политичара Стјепана Радића. Критичким проучавањем извора одредити могуће узроке атентата у Народној скупштини, те објаснити разлоге контроверзних реакција на тај догађај.

Исходи учења

- Ученици ће се упознати са делом политичке атмосфере у Краљевини СХС, нарочито са политиком и деловањем Стјепана Радића према владајућем режиму и обрнуто.
- Ученици ће развити способност анализирања писаних и фотографских извора, способност прављења властитих процена и критичког мишљења, креативног и графичког представљања резултата.
- Ученици ће развити емпатију, друштвену осетљивост и видеће колико емоције могу да појачају контроверзност догађаја.

Упутства за наставнике

Радионица треба да се изводи из два дела.

1. део: Убиство у парламенту и његови узроци (зашто је убијен Стјепан Радић?).

Корак 1: Након кратког увода (у зависности од претходног знања ученика), наставник ће паровима ученика поделити 6 новинских наслова. Задатак ученика је да тих 6 наслова сортирају према емотивном набоју.

Корак 2: Наставник дели ученике у 4 групе и даје им изворе са питањима за анализу. Извори који се односе на могуће узроке убиства. Морају их анализирати и одговорити на кључно питање.

Корак 3: Свака група представља одговор на своје кључно питање. У складу са одговорима, наставник и ученици праве листу узрока атентата и исписују их на табли.

Корак 4: Ученици исписују све узроке на папире и обликују их у лику дијаманта.

Корак 5: Кратка дискусија о значају узрока.

2. део: Реакције на убиство (шта је разлог контроверзним реакцијама на убиство Стјепана Радића?)

Корак 1: Наставник дели ученике у 8 група и дели им изворе. Свака група има посебну улогу особе која има властити поглед на убиство.

Задатак за сваку групу: Са становишта ваше улоге, припремите изјаву као реакцију на атентат и смрт Стјепана Радића.

Корак 2: Ученици (један представник сваке групе-улоге) представљају своје изјаве (реакције) на убиство и смрт Стјепана Радића.

Корак 3: Кроз дискусију одговорите на кључно питање:

Шта је главни

90
минута

1918.

1925.
1925.
1927.

Задатак

Поређај насловнице новина према емоционалном набоју насловних текстова!
Објасни одакле долазе насловнице с највише емоционалног набоја?

Страховито крвопролиће у Народној скупштини	Крв је пала	Убиство Павла Радића и др Басаричека
„Новости” – посебно издање од 20. јуна 1928.	„Јутарњи лист” од 21. јуна 1928	„Политика”, 21. 06. 1928 http://scr.digital.nb.rs/zbirka/novina 25 May 2012.
Страшно уморство у Скупштини	Крвави дан у народној скупштини	С људском крвљу манипулирају
„Новости” од 21. јуна 1928. :// . / 6. 25 2012.	„Словенец”, словеначки дневни политички лист. :// . / / 25 2012.	„Домољуб”, словеначки полумесечник поучног и забавног карактера. :// . / / 25 2012.

Група 1

Извор 1

Из говора Стјепана Радића на седници Народнога већа 24.11.18. на којој се расправљало о уједињењу Државе СХС с Краљевином Србијом и Црном Гором, видљив је Радићев темељни политички став

„Ви, господо, управо нимало не марите за то што наш сељак уопће, а напосе сељак хрватски, неће ни да чује ништа више о краљу и о цару, а исто тако ни о држави која му се силом намеће.... Али стално знам да Хрвате за то придобити нећете, а нећете их придобити зато, јер је сав хрватски сељачки свијет исто тако против вашег централизма како је против милитаризма, исто тако за републику као и за народни споразум са Србима... Наш је хрватски сељак, а то је девет десетина хрватског народа – у рату постао потпун човјек, а то значи да неће више никому служити, никому робовати, ни туђину ни брату... Него хоће да се у ово велико доба држава уреди на слободном републиканском и на праведном човјечанском (социјалном) темељу.”

Stjepan Radić : *Politi ki spisi*, Zagreb, 1971., str.323-335

Извор 3

Због својих републиканских ставова, те отворене критике државе и режима Радић је у раздобљу од 1 1 . до 1 25. више пута затваран. Следећи извор говори о његовом хапшењу 1 25. године.

„Сви скупови странке су забрањени, архива је заплијењена, а издат је и налог за ухићење господина Радића и неколицине других вођа странке. Декрет се заснивао на чињеници да је странка, пришавши сељачкој интернационали, постала саставни дио Треће комунистичке интернационале (што су Хрвати увијек оспоравали), да је одржавала незаконите односе с Македонским револуционарним комитетом и да су њезини чланови одговорни за субверзивну пропаганду у војсци. Пет страначких вођа је ухићено, али је господину Радићу пошло за руком да на вријеме избјегне ухићење и тек је накнадно пронађен како се срамно крије у једној ниши у зиду, у стану свог нећака.”

Britanci o Kraljevini Jugoslaviji, uredio: . Avramovski, Zagreb, 1986, str.311.

Извор 2

Стјепан Радић на пропагандном летку

:///D:/ a/ a / 8/032-1. (15 Ma 2012)

Питања за групу 1

1. Какву је државу, још пре уједињења, Радић заговарао у:
 - смислу државног уређења;
 - смислу националних односа с осталим Јужним Словенима;
 - социјалном смислу.

2. Зашто је Радић ухапшен 1925. године?

Кључно питање за групу 1

Зашто је и на који начин режим покушао да онемогући Радићу политичко деловање?

Група 2

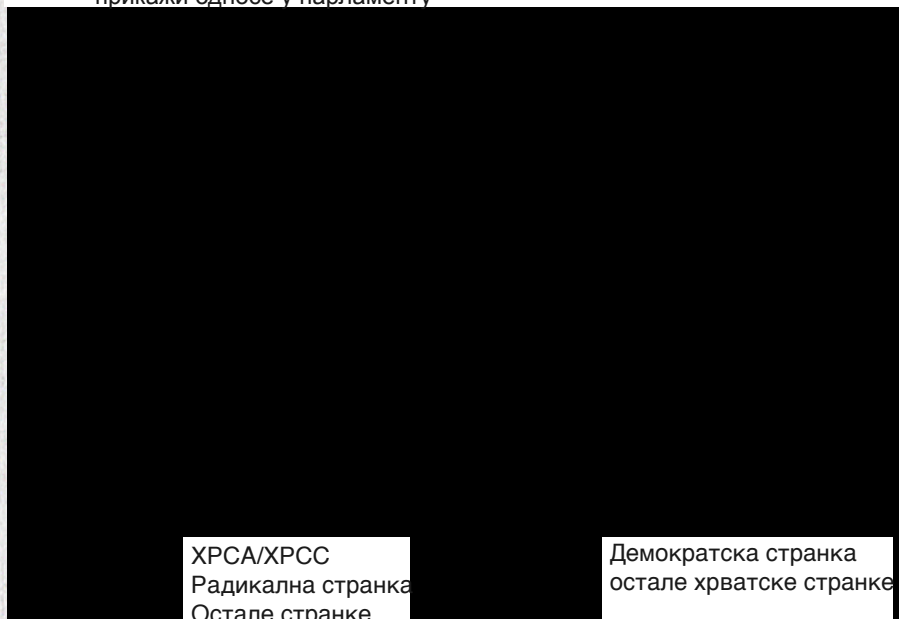
Извор 1

Резултати парламентарних избора 1 20 1 27. у Краљевини СХС

	1920	1923	1925	1927
Демократска странка	92	51	37	61
Народна радикална странка	91	108	143	112
Комунистичка странка	58			
Хрватска народна (републиканска) Сељачка странка	50*	70*	67	61
Самостална демократска странка			21	22
Остале хрватске странке	6	1	0	2
Остале странке	122	84	47	57

* Изабрани заступници ХРСС-а 1920. и 1923. нису суделовали у раду парламента.

Према подацима о резултатима парламентарних избора графички прикажи односе у парламенту

ХРСА/ХРСС
Радикална странка
Остале странке

Демократска странка
остале хрватске странке

Задатак

Поставите питања за анализу резултата избора!

Кључно питање за групу 2

Какве је изборне резултате имала Радићева странка?

Група 3

Извор 1

**Изјава Стјепана Радић је на скупштини
у Хлебинама 5. 12. 1927.**

„Дом”, 19. 1. 1927.

„Ми смо корупцију свезали. И да наша
Сељачка странка није пред свијетом учинила
ништа друго, него показала да наша држава
има лице какво је ваше, да је то држава
народа поштенога, да не трпимо лопова, то је
велика ствар. То ме је могло стајати главе, а
можда ће ме и стајати. Ја сам добивао писма у
којима ми пишу: Убит ћу вас! Јавно су
говорили: Пашић је умро, Радића треба убити.
Ако немамо зато свога човјека, наћи ћемо
Хрвата.“

List "Dom" glasilo je Radi eve stranke od 1904.

Извор 2

**Радићев предлог ревизије Устава и
преуређењу државе**

Хрвоје Матковић: Повијест ХСС-а, Наклада Павичић,
Загреб, 1999, стр. 248. (Матковић цитира Радића
према листу „Ријеч”, 134/13. 6. 1928.)

„Потребна је организација три до четири области,
које би се темељиле на господарским, социјалним,
просвјетним и географским принципима. Прва,
јадранско-подунавска област у којој би били сви
пречански крајеви без Словеније, а с Црном Гором.
Друга област, српско-моравска, трећа Јужна Србија,
четврта Словенија. Свакој области би се препустило
све што се тиче привреде, културе и социјалне
бриге. У Београду би остало законодавство и
егзекутива само у великом, а сви закони што сређују
живот и сурадњу прешли би на области.“

*Hrvoje Matkovi : Povijest HSS-a, Naklada Pavi i , Zagreb,
1999, str.248. (Matkovi citira Radi a prema listu Rije ,
134/13.VI. 1928.)*

Извор 3

Отворена претња

У листу „Јединство” који је покренуо и финан-
сирао председник владе Веља Вукичевић у
јуну 1928, у броју од 17. 6. 1928, отворено се
прети убиством Радићу и Прибичевићу:

„Ипак, ако мислите да неко руши изнутра
земљу, онда вам је прва дужност била и остаје
да једнога истога дана, и Светозара
Прибичевића у Београду, и Стјепана Радића у
Загребу, убијете.“

Извор 4

**Став србијанских политичара према
федерализму**

Слободан Јовановић, Југословенска мисао у
прошлости и будућности, Београд, 1939, стр 3.

„У својој вековној борби за државну самосталност,
Срби су добили прави култ државне идеје, и доста је
било да им се каже да федерализам може довести у
питање државно јединство, па да они одмах постану
његови противници.“

*Slobodan Jovanovic, Jugoslovenska misao u proslosti i
buducnosti, Beograd 1939, str 3.*

Питање

Шта Радић предлаже у преуређењу државе и зашто се то сматра унутрашњим
рушењем државе?

Кључно питање за групу 3

Чије је интересе угрозио Радић својим критикама и предлозима и какве претње
због тога добија?

Група 4

Извор 1

Непосредно пре атентата

„Пуниша Рачић: ...Изјављујем пред свима вама да нигда српски интереси кад не пуцају пушке и топови нису више били доведени у опасност него сада... (граја). И господо, као Србин и народни посланик, кад видим опасност према својој нацији и отаџбини отворено кажем да ћу употребити и друго оружје, које треба да заштити интересе српства... (велика граја и протести код опозиције).

Светозар Прибићевић: Хоћете ли да се и у Лондону чује да се овдје прети оружјем?

Др Пернар: Опљачкали сте бегове!

Пуниша Рачић (силази с говорнице): Тражим, господине председниче, да га казните или ћу ја да га казим (граја и бурни протести). Ко год буде покушао да се стави између мене и Пернара, погинуће! (велика ларма).

У том моменту он је збиља потегао револвер. Министар Вујичић, који сједи иза њега у министарској клупи, хвата га за руку у намери да га спречи да пуца. У истом моменту прискочи и Обрадовић, али Рачић, физички силно јак човек, одгурне руку Обрадовићу и страховити пуцањ из парабелума одјекнуо је у дворани...”

Josip Horvat: Politi ka povijest Hrvatske 2 str.342-343 (

Извор 2

Атмосфера пре трагедије

„Г. Степан Радић био је тог дана потпуно миран. Ниједна упадица није се чула с његових усана... Пок. Павле Радић такође је био миран... Једини су г. Гранђа и г. Пернар тога трагичнога дана били темпераментни и силно револтирани због претња убиствима... Цела атмосфера била је пуна електрицитета. Сви су предосећали несрећу, али нико није мислио да ће се тако брзо одиграти највећа трагедија од оснивања ове државе.”

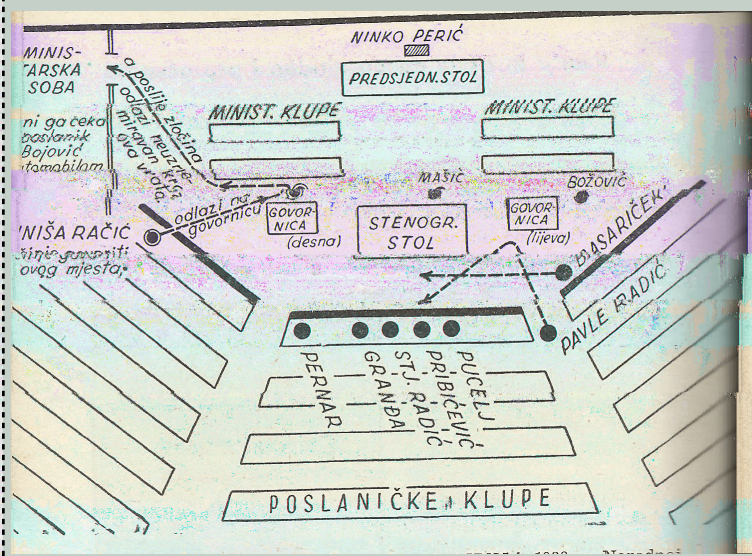
, . 7236, 24. 06.1928.

Извор 3

Политика ", бр. 7232, 21. јун 1928.носистр. 7 posi последње речи Пунише Рачића пре напуштања парламента машучи пиштољем. Он виче: "Живела Србија!"

Извор 4

Реконструкција атентата израђена према подацима из Политике ,бр. 7.236 од 24. 6. 1 28. (3. Кулунџић Атентат на Стјепана Радића, Загреб, 1 67, стр. 374).

Питања за групу 4

- Шта је Пуниши Рачићу послужило као повод за атентат?
- Којим је речима описана атмосфера у парламенту непосредно пре атентата?
- Шта мислиш, је ли Рачић смишљено током говора прешао са свог места на говорницу?

Кључно питање за групу 4

Може ли се из самог догађаја закључити и о неком од узрока атентата?

Након што свака група одради свој задатак, наставник на табли записује одговоре на кључна питања сваке групе. Према одговорима, заједнички направите листу 10 могућих узрока атентата.

Ученици наведене узроке појединачно записују на картончиће. Задатак за ученике Поређајте могуће узроке у дијамант према важности!

Дијамант

Најважније

Најмање
важно

Реакције на атентат

Ученике поделити у 8 група (улога) од по 3 или 4 ученика и поделити им изворе.

Задатак Према улогама по групама саставите изјаву као реакцију на атентат и смрт Стјепана Радића.

Група 1

Реакције на атентат

„Оправдани гњев целокупне хрватске јавности над уморством хрватских народних заступника у београдском парламенту дошао је као и у свим осталим хрватским крајевима и у Загребу до потпуног изражаја у јучерашњим демонстрацијама. Огорчење је било безгранично, па је право чудо да није било и тежих последица осим двадесеторице рањених, који су приликом демонстрација настрадали...”

http://dazg.chez.com/flashback_6.htm (25.05.2012).

Група 2

Секула Дрљевић

Секула Дрљевић, контроверзна историјска личност у Црној Гори, у парламентарном животу краљевине СХС био је један од лидера Црногорске федералистичке странке, а на изборима 1927. године изабран је за посланика на листи Хрватске сељачке странке. У својим политичким списима под насловом „20. липањ 1928.” доноси између осталог, своје виђење атентата:

„Из засједе, по унапријед утврђеном плану, извршен је злочин уморства над Вођом и Учитељем хрватског народа и над његовим друговима. Вођа је погинуо у часу, када је хрватски народ полагао све своје наде у његову побједу и постао је жртва злочинца у часу када су зликовци једино у његовој смрти видјели могућност побједе над хрватским народом.”

Група 3

Сведочење Ивана Мештровића

Иван Мештровић, познати уметник који се до 1918. године бавио политиком и био члан Југословенског одбора.

„Дан послје атентата срео сам жену адмирала Станковића. Она ми се приближила и рекла ми на француском: Ови Србијанци не само да су примитивци, него су и рођени разбојници и неискрена багра. Приповједала ми је затим што је заповједник мјеста, генерал Трнокоповић, рекао њезину мужу, кад му је адмирал Станковић рекао да је срамота пуцати на народне заступнике и још к тому усред Народне скупштине, јер да то може имати не само унутарњих него и вањских последица. Мјесто одговора генерал је упитао адмирала:

– А је ли Стипица мртав?
– Није Стјепан Радић мртав – одговорио је Станковић – него, према вијестима, само тешко рањен, а мртви су његов синовац Павле Радић и Ђуро Басаричек.
– Ох, мајку му стару, како је то слабо гађао – одговорио је сада Трнокоповић и додао – а последице ће бити да ће се морати поново пуцати, ако преживи.”

Ivan Meštrović : Uspomene na političke ljude i događaje, Zagreb, 1993.

Група 3

Светозар Прибићевић

Светозар Прибићевић, српски политичар из Хрватске и Радићев коалицијски партнер у својој књизи „Диктатура краља Александра” написао је о Пуниши Рачићу:

„Родом из Црне Горе, али васпитан у Србији, где је и цео живот провео. Пашић га је употребљавао за поверљиве послове у Македонији и Албанији. Био је комита у Македонији и после уједињења припадао је четничкој организацији... Ушао је у Радикалну странку. Запажен је као присталица идеје Велике Србије. Он је организовао убиство Радића по вишој наредби коју је раније добио...”

Dr. Sekula Drljević, Politika misao; izabrana djela, uvodna studija, izbor tekstova i dokumentarnih priloga Danilo Radojević, Podgorica 2007. godina, str.296.

Група 5

Грађанин Загреб

Погреб Стјепана Радића 12.VIII.1928.

<http://www.daz.hr/web/cache/preview/fdb5568d642fbae8f7cae1c3049c69fa.jpg> 15 May 2012.

Група 6

члан Српске народне радикалне странке

„У међувремену, у Београду није било готово никаквих манифестација жалости и Хрвати су оцијенили да је реакција на трагичне догађаје у том граду посве неадекватна. Влада гласила, мада су осуђивала злочин, наглашавала су и провокативно понашање опозиције. Такве оцјене нису допринеле смирењу ситуације. Ништа повољније последице није имало ни владино толерирање 'Јединства', листа крајњих радикалских тенденција, који се у свом првом броју, објављеном неколико дана прије злочина, залагао за уклањање г. Радића и Прибичевића.”

Izvjete taj britanskog diplomate H.W. Kennarda, Britanci o Kraljevini Jugoslaviji, . Avramovski, Zagreb, 1986,

Група 8

Гласноговорник владе Краљевине СХС

Саопштење нове владе објављено на седници Народне скупштине 3. 8. 1928:

„Догађај од 20. јуна тек. године, који заслужује најтежу осуду и који нам је одузео два драга друга и8